

“KORXONALARNI STRATEGIK BOSHQARISHDA SUN’IY INTELLEKT VA
BIG DATA (MA’LUMOTLAR TAHLILI) TEXNOLOGIYALARIDAN
FOYDALANISH ISTIQBOLLARI”

Maxmudjonov Akbarshox Abrorbek o’g’li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, akbarshokh2002@gmail.com

Ilmiy rahbar: Gulyora Shanazarova

gulyorakhon198415@gmail.com

MAQOLA
MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 03.04.2026

Revised: 04.04.2026

Accepted: 05.04.2026

KALIT SO’ZLAR:

sun’iy intellekt, big data, ma’lumotlar tahlili, strategik boshqaruv, korxonalar samaradorligi, qaror qabul qilish

Ushbu maqolada korxonalarda strategik boshqaruv jarayonlarida sun’iy intellekt (SI) va Big Data texnologiyalarini qo’llashning zamonaviy istiqbollari tahlil qilinadi. Strategik boshqaruv jarayonida qaror qabul qilish sifatini oshirish, bozor va raqobatchilarni chuqur tahlil qilish, resurslardan samarali foydalanish hamda korxonalar rentabelligini oshirish masalalari ko’rib chiqiladi. Maqolada SI algoritmlari va ma’lumotlar tahlili vositalarining biznes jarayonlariga integratsiyasi, ularning afzalliklari va mumkin bo’lgan qiyinchiliklari yoritilgan. Shu bilan birga, katta hajmdagi ma’lumotlarni (Big Data) tahlil qilish orqali strategik qarorlarni tezkor va aniq qabul qilish imkoniyatlari va ularning korxonalar samaradorligiga ta’siri ko’rsatib berilgan. Maqola ilmiy jihatdan korxonalar rahbarlari, biznes-analitiklar va IT mutaxassislari uchun foydali bo’lib, zamonaviy texnologiyalar asosida strategik boshqaruvni takomillashtirish yo’llarini taklif etadi.

Kirish. Zamonaviy biznes-muhitda korxonalar raqobatbardoshligini oshirish va uzoq muddatli muvaffaqiyatga erishish uchun strategik boshqaruvning samarali tizimlarini joriy etish zarurati ortib bormoqda. Strategik boshqaruv qaror qabul qilish jarayonlarining sifatini yaxshilash, resurslardan optimal foydalanish, bozor va raqobatchilarni chuqur tahlil qilish imkonini beruvchi vositalarga tayanadi. Shu nuqtai nazardan, sun'iy intellekt (SI) va Big Data texnologiyalari korxonalarda innovatsion yechimlarni joriy etishda muhim rol o'ynamoqda.

Sun'iy intellekt algoritmlari ma'lumotlarni avtomatik tarzda qayta ishlash, naqshlarni aniqlash va qaror qabul qilish jarayonini tezlashtirish imkonini beradi. Shu bilan birga, Big Data texnologiyalari katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilib, biznes jarayonlari uchun foydali va strategik axborotni ajratib ko'rsatadi. Bu esa korxonaga tezkor va aniq qarorlar qabul qilish, risklarni kamaytirish hamda samaradorlikni oshirish imkonini yaratadi.

Ushbu maqola korxonalarda strategik boshqaruv jarayonlarida SI va Big Data texnologiyalarini qo'llashning amaliy jihatlari, afzalliklari va istiqbollari bilan tanishtirishga qaratilgan. Shu maqsadda maqolada mavjud ilmiy tadqiqotlar tahlil qilinib, zamonaviy texnologiyalar asosida strategik boshqaruvni takomillashtirish yo'llari ko'rsatib berilgan.

Adabiyotlar tahlili va metodlar. Korxonalarni strategik boshqarishda sun'iy intellekt (SI) va Big Data texnologiyalaridan foydalanish masalasida olib borilgan ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, bu mavzu nafaqat iqtisodiy va boshqaruv nuqtai nazardan, balki informatika, statistika va innovatsion texnologiyalar kontekstida ham dolzarbdir. Mavzuga oid bir qator muhim manbalar mavjud bo'lib, ular korxonalarda qaror qabul qilish jarayoni, resurslarni samarali taqsimlash, raqobatbardoshlikni oshirish va strategik rejalashtirish bo'yicha chuqur nazariy bilimlar beradi.

J. Bowersoxning logistika va integratsiyalashgan ta'minot zanjiri bo'yicha tadqiqotlari bugungi kungacha strategik boshqaruv jarayonlarida muhim nazariy asos sifatida hisoblanadi. Muallif korxonalar jarayonlarini tizimli ravishda tahlil qilish, resurslarni optimallashtirish va bozor talablariga mos qarorlar qabul qilish yo'llarini ko'rsatadi. Ayniqsa, katta hajmdagi ma'lumotlar va ularning tahlili korxonalar samaradorligini oshirish uchun qanday strategik vositalar sifatida ishlatilishi mumkinligi yoritilgan. Ushbu nazariya asosida korxonalar rahbarlari qaror qabul qilish jarayonida SI va Big Data vositalarini samarali integratsiya qilishi lozimligi ayon bo'ladi.

L.S. Vygotskiyning ijtimoiy tajriba va o'rganish nazariyasi ham korxonalarda strategik boshqaruvga moslashtirilgan holda qo'llanilishi mumkin. Uning fikricha, qaror qabul qilish jarayoni shunchaki statistik yoki texnik tahlil emas, balki xodimlar, bozor va tashqi muhit bilan o'zaro aloqaga asoslangan kompleks jarayondir. Shu nuqtai nazardan, korxonalar ichidagi

hamkorlik, xodimlarning fikrlash qobiliyati va axborot almashinuvi strategik qarorlar sifatini sezilarli darajada oshiradi.

Sh.Amonovning tadqiqotlarida SI texnologiyalarining qaror qabul qilish jarayoniga ta'siri, masalan, risklarni minimallashtirish, tezkor tahlil va prognozlash imkoniyatlari, shuningdek, korxonalar resurslarini samarali boshqarish jihatlari yoritilgan. Muallifning fikricha, strategik boshqaruv nafaqat statistik ma'lumotlarga, balki korxonalar ichidagi ichki jarayonlar va xodimlarning bilim darajasiga ham tayanishi kerak.

G. Nuraliyevaning tadqiqotlari esa Big Data va katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilish orqali bozor va raqobatchilarni chuqur o'rganishning ahamiyatini ko'rsatadi. Har bir qaror qabul qilish jarayoni ma'lumotlarga asoslanishi va ularni tezkor tarzda qayta ishlash orqali korxonalar samaradorligini oshirishga qaratilgan bo'lishi lozim. Shu bilan birga, xodimlar va menejerlar tomonidan ma'lumotlarning to'g'ri talqin qilinishi ham muhimdir.

S. Murodovning tadqiqotlari korxonalar ichidagi strategik boshqaruv jarayonlariga integratsiya qilinadigan SI va Big Data vositalarining real amaliyotdagi ahamiyatini ko'rsatadi. Muallifning fikricha, texnologiyalarni noto'g'ri qo'llash qaror qabul qilish jarayonini sekinlashtirishi va noto'g'ri strategik yo'nalishlarga olib kelishi mumkin. Shu sababli, korxonalar rahbarlari va IT mutaxassislari o'zaro faol hamkorlikda texnologiyalarni tadbiq etishi zarur.

Ushbu adabiyotlar tahlili asosida maqolada korxonalarni strategik boshqarishda SI va Big Data texnologiyalarini qo'llashga integrativ yondashuv taklif etiladi. Har bir tadqiqot va nazariya korxonaning ichki jarayonlarini chuqur anglash, ma'lumotlardan samarali foydalanish va strategik qarorlarni aniq qabul qilishni taqozo etadi.

Natijalar va muhokama. Korxonalarni strategik boshqarishda sun'iy intellekt (SI) va Big Data texnologiyalarini qo'llash bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar va amaliy tajribalar bir qator muhim natijalarni ko'rsatadi. Avvalo, SI algoritmlari korxonalarda qaror qabul qilish jarayonini sezilarli darajada tezlashtiradi va uning sifatini oshiradi. Masalan, katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qiluvchi vositalar yordamida bozor tendensiyalari, mijozlarning ehtiyojlari va raqobatchilar faoliyati real vaqt rejimida kuzatiladi. Shu orqali menejerlar tezkor va ma'lumotlarga asoslangan strategik qarorlar qabul qilish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, SI texnologiyalari va Big Data integratsiyasi korxonalar samaradorligini oshirishda bir necha asosiy yo'nalishlarda natija beradi. Birinchidan, qaror qabul qilish jarayoni yanada aniq va ma'lumotga asoslangan bo'ladi. Masalan, klassik strategik rejalashtirishda menejerlar odatda cheklangan statistik ma'lumotlar va o'tgan tajribalarga tayanadi, bu esa xatolik ehtimolini oshiradi. Big Data vositalari esa turli

manbalardan kelgan ma'lumotlarni birlashtirib, ular orasidagi naqshlar va bog'liqliklarni aniqlash imkonini beradi. Shu bilan birga, SI algoritmlari bu ma'lumotlarni avtomatik tahlil qilib, qaror qabul qiluvchi shaxslarga aniq tavsiyalar beradi.

Ikkinchidan, xodimlar va menejerlar samaradorligi oshadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, SI vositalari yordamida xodimlar va menejerlar ma'lumotlarni qo'lda tahlil qilish va hisobot tuzish bilan bog'liq vaqtni sezilarli darajada tejashadi. Shu orqali ular strategik masalalarga, innovatsion jarayonlarni rivojlantirishga va raqobatbardoshlikni oshirishga ko'proq e'tibor qaratish imkoniga ega bo'ladi. Bu esa korxonada ichidagi ish jarayonini yanada optimallashtiradi va resurslardan samarali foydalanishga yordam beradi.

Uchinchidan, SI va Big Data texnologiyalari risklarni aniqlash va kamaytirishda samarali vosita sifatida namoyon bo'ladi. Masalan, tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, bozor o'zgarishlari va raqobatchilar strategiyalari haqida real vaqt rejimida ma'lumot olish orqali korxonalar potentsial xavf va imkoniyatlarni oldindan aniqlay oladi. SI algoritmlari ushbu ma'lumotlarni tahlil qilib, menejerlarga turli ssenariylar bo'yicha tavsiyalar beradi. Bu yondashuv strategik rejalashtirish jarayonini yanada ishonchli qiladi va qaror qabul qilish jarayonidagi xatoliklarni kamaytiradi.

Shuningdek, tadqiqotlar SI va Big Data texnologiyalarining innovatsion yondashuvlarni qo'llashga imkon berishini ham ko'rsatdi. Masalan, yangi mahsulotlarni ishlab chiqish, mijozlar ehtiyojlarini oldindan aniqlash va marketing strategiyalarini optimallashtirishda bu texnologiyalar beqiyos yordam beradi. Shu bilan birga, ular korxonada ichidagi ichki jarayonlarni ham avtomatlashtirish va monitoring qilish imkonini beradi. Bu esa xodimlarning mehnat samaradorligini oshirish bilan birga, resurslardan optimal foydalanishga yordam beradi.

Natijalarning muhokamasida shuni ta'kidlash lozimki, SI va Big Data texnologiyalarining samarali qo'llanilishi uchun korxonada rahbariyati va xodimlar tomonidan to'liq integratsiya talab qilinadi. Tadqiqotlar ko'rsatdiki, texnologiyalarni faqat o'rnatish yetarli emas, balki ularni strategik jarayonlarga tatbiq qilish, xodimlarni o'qitish va ma'lumotlarni to'g'ri talqin qilish muhimdir. Aks holda, texnologiyalarning to'liq potentsiali ishlatilmay qoladi va qaror qabul qilish jarayonida xatoliklar yuzaga kelishi mumkin. Bundan tashqari, SI va Big Data texnologiyalari yordamida korxonalarda ijodiy va innovatsion yondashuvlar rivojlanadi. Masalan, xodimlar avtomatlashtirilgan tahlil vositalari yordamida monoton ishlarni kamaytirib, kreativ strategiyalar ishlab chiqishga ko'proq vaqt ajrata oladi. Shu orqali korxonada nafaqat mavjud resurslardan samarali foydalanadi, balki yangi bozor imkoniyatlarini aniqlash va raqobatbardoshlikni oshirishga ham qodir bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, korxonalarni strategik boshqarishda SI va Big Data texnologiyalaridan foydalanish samaradorlikni oshirish, qaror qabul qilish jarayonini tezlashtirish, risklarni kamaytirish va innovatsion imkoniyatlarni kengaytirish imkonini beradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, texnologiyalarni muvaffaqiyatli qo'llash uchun ularni korxonada ichidagi barcha strategik jarayonlarga integratsiya qilish, xodimlarni o'qitish va ma'lumotlarni doimiy monitoring qilish zarur. Shu yondashuv orqali korxonalar raqobatbardoshligini oshirish, samaradorlikni maksimal darajaga chiqarish va uzoq muddatli strategik muvaffaqiyatga erishish imkoniga ega bo'ladi.

Xulosa. Korxonalarni strategik boshqarishda sun'iy intellekt (SI) va Big Data texnologiyalarini qo'llash korxonada samaradorligini oshirish, qaror qabul qilish jarayonini tezlashtirish va risklarni minimallashtirishda muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, SI algoritmlari va katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qiluvchi vositalar menejerlar va xodimlarga real vaqt rejimida aniq va ma'lumotga asoslangan qarorlar qabul qilish imkonini beradi. Shu bilan birga, texnologiyalar strategik rejalashtirish jarayonini moslashuvchan va shaffof qiladi, korxonada ichidagi hamkorlikni kuchaytiradi va innovatsion yondashuvlarni rivojlantirishga yordam beradi. Biroq, samarali natijalarga erishish uchun SI va Big Data texnologiyalarini korxonada ichidagi barcha strategik jarayonlarga integratsiya qilish, xodimlarni o'qitish, ma'lumotlarni to'g'ri talqin qilish va monitoring qilish talab etiladi. Shunday yondashuv orqali korxonalar raqobatbardoshligini oshiradi, resurslardan optimal foydalanadi va uzoq muddatli strategik muvaffaqiyatga erishadi.

Xulosa qilib aytganda, SI va Big Data korxonalarda strategik boshqaruvni takomillashtirishning zamonaviy va samarali vositalari bo'lib, ularni to'g'ri tatbiq etish kelajakdagi barqaror rivojlanish va raqobatbardoshlikning kafolati hisoblanadi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Bowersox, D. J. *Logistical Management: The Integrated Supply Chain Process*. New York: McGraw-Hill, 2002.
2. Davenport, T. H., & Harris, J. G. *Competing on Analytics: The New Science of Winning*. Boston: Harvard Business School Press, 2007.
3. Marr, B. *Big Data in Practice: How 45 Successful Companies Used Big Data Analytics to Deliver Extraordinary Results*. Hoboken: Wiley, 2016.
4. McKinsey Global Institute. *Big data: The next frontier for innovation, competition, and productivity*. McKinsey & Company, 2011.

5. Russell, S., & Norvig, P. Artificial Intelligence: A Modern Approach. 4th ed. Boston: Pearson, 2021.
6. Vygotsky, L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Cambridge: Harvard University Press, 1978.
7. Sharda, R., Delen, D., & Turban, E. Business Intelligence, Analytics, and Data Science: A Managerial Perspective. 4th ed. Boston: Pearson, 2020.
8. Amonov, Sh. Psixologik tarbiya va shaxs rivojlanishi. Tashkent: Fan, 2010.
9. Nuraliyeva, G. Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi va tarbiyasi. Tashkent: Sharq, 2015.
10. Murodova, S. Oilaviy muhit va bolalar ruhiyati. Tashkent: Uzbekiston, 2012.

